

Szabó Éva

Tanóra-kutatási projekt és konferencia

Bevezetés

A TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0007 „Országos koordinációval a pedagógusképzés megújításáért” című pályázat keretében megvalósuló *Tanóra-kutatási projekt* olyan tevékenységeket tervez és valósít meg, amelyek elsődlegesen az óratervezésben adnak segítséget a *Magyar nyelv és irodalom*, az *Idegen nyelvek* és a *Művészetek* műveltségi területen dolgozó pedagógusoknak. A kutatási program koordinátoraként gyakran kapok olyan kérdéseket, amelyek arra keresnek választ, hogy miért éppen az óratervezés áll tevékenységeink középpontjában. Az alábbiakban először erre a kérdésre adok választ, majd bemutatom az alprojekt tevékenységeit és a már elkészült, illetve még készülő produktumokat.

Miért az óratervezés?

A tanítás tervezése több szempontból is központi helyet foglal el a tanárok és a tanárképző oktatók munkájában. Először is minden tanár munkájának szerves része, legyen az hosszú távú tervekről való gondolkodás, év eleji tanmenetírás, a tankönyv kiválasztása, az adott fejezetek körülbelüli elhelyezése az adott éven belül, egy-egy anyagrész órákra való beosztása vagy egy-egy adott óra megtervezése. A tervezés tanításon belül elfoglalt kulcsszerepét az is alátámasztja, hogy a tanítás valamennyi aspektusához kapcsolódik, hiszen különösen az órák előkészítésekor a tanárok számos olyan kérdést gondolnak át, amelyek együtt szinte a tanítás minden területét lefedik. Ilyenek például az óra végére elérendő legfontosabb célok, az elsajátítandó ismeretek és készségek, a fejlesztendő kompetenciák, a feladatok, a felhasznált és a kiegészítő anyagok, valamint a munkaformák megtervezése. Ezt a 2003 és 2008 között végzett, angoltanárok tervezési tevékenységét vizsgáló kutatásom is alátámasztotta (Szabó 2008, 2009).

Egy másik ok, amiért fontos figyelmet fordítani ezekre a kérdésekre, a tervezés tanárképző kurzusokon belül betöltött szerepe. 1990 óta dolgozom a tanárképzésben, és a tervezés a tanárképzésben megvalósuló taníthatósága régóta foglalkoztat. A pályán eltöltött idő alatt azt is alkalmam volt megfigyelni, hogy a tervezés igen sokféle tevékenységet foglal magában. Tervezni lehet nagy vonalakban, és lehet részletekbe menően is. Csakúgy, mint az élet minden területén, a tervezés a tanításban is nagyban függ az egyéniségtől, attól, hogy a tanár jobban érzi-e magát egy részletes tervvel a kezében (vagy a fejében), vagy hatékonyabban tud működni egy olyan lazább tervvel, amelyen belül szabadon dönthet a részletekről tanítás közben. Ugyanakkor, ha a tervezés valóban egyéni, a tanár egyéniségétől függő tevékenység, akkor miért fontos róla beszélni, és a tanárképző programok miért tulajdonítanak ekkora fontosságot az írott óratervek készítésének? S főleg miért várjuk el mi, tanárképzők, hogy a jövőbeli tanárok bizonyos előre elkészített és standardizált sablonok alapján készítsenek részletes óraterveket? Ezekről a kérdésekről gyakran beszélgettem kollégáimmal és más tanárokkal is, a meglátásaik, gyakorlati munkájuk során tett megfigyeléseik és szavaik pedig újra és újra azt igazolták, hogy a tanítás hatékony tervezéséhez szükséges leghasznosabb tudnivalók a munkájukat aktívan gyakorló, napi szinten iskolában vagy nyelviskolában tanító tanároktól származnak.

Végül fontos megemlíteni, hogy a részletes óratervek készítése kiemelt figyelmet kapott az utóbbi időben, hiszen a pedagógusminősítéshez szükséges pedagógusportfóliók részeként sok tanár ír óraterveket. Összegzőképpen elmondható, hogy a *Tanóratervezési alprojekt* tevékenységei a tanároknak, a szakmódszertant oktató tanárképző szakembereknek és a tanárjelölteknek kívánnak ötleteket adni saját óráik megtervezéséhez és portfóliójuk elkészítéséhez.

A Tanóratervezési alprojekt tevékenységei

Az alprojekt tevékenységeit három nagy csoportba lehet sorolni: (1) mintaóratervek és projekttervek készítése, (2) többnyelvű metodikai szótár készítése és (3) tanulmányok írása az óratervezésről.

Mintaóratervek és projekttervek készítése

E tevékenységcsoporton belül a közoktatásban, főleg a középiskolai oktatásban és a felsőoktatásban az idegen nyelvek, a magyar nyelv és irodalom, valamint az ének-zene tantárgyak tanításában felhasználható mintaóratervek születtek. Az idegen nyelvek középiskolában való oktatásához az angol, a francia, a német, az olasz és a spanyol nyelvet tanító, zömében gyakorlóiskolai vezetőtanárok és az egyetemi tanárképzésben az idegen nyelv tanításának módszertanát oktató tanárképző szakemberek készítettek mintaóratervet. Ezenkívül készült két projektterv is: egy az angol, egy pedig a francia nyelv középiskolai tanításához. Mind a mintaóratervek, mind a projekttervek magyarul születtek (a felhasznált tananyagot, dialógusokat, szövegeket és szerepkártyákat a célnyelven írták, és nem fordították le magyarra), ezért ezeket könnyen adaptálni lehet más nyelvek oktatásában is. Az anyanyelv és irodalom középiskolai tanításához több irodalomóra terve és egy művészeti korszak feldolgozását leíró tematikus terv is született, az ének-zene tanításához pedig egy óraterv készült. A felsőoktatás számára két magyar nyelvi és irodalmi, egy ének-zenei, egy angol, egy német és egy spanyol szakos szakmódszertani óraterv született.

Többnyelvű metodikai szótár készítése

A többnyelvű metodikai szótár, amelyen még dolgozunk, 2015. augusztusban készül el, és válik hozzáférhetővé az interneten. Általános módszertani és pedagógiai, valamint az óratervezéshez szorosabban kapcsolódó módszertani kifejezéseket és ezek rövid magyarozatát fogja tartalmazni hat nyelven: magyarul, angolul, franciául, németül, olaszul és spanyolul. A szótár célja, hogy:

- megkönnyítse a magyar szakon a magyar nyelv és irodalom tanításának módszertanát tanuló, illetve a különböző idegen nyelveken az idegennyelv-tanítás módszertanát tanuló hallgatóknak a gyakran használt módszertani kifejezések állandósult magyar és más idegen nyelvű megfelelőjének a megtalálását;
- segítséget nyújtson a különböző szakokon magyar és idegennyelv-tanítással foglalkozó, illetve a téma iránt érdeklődő oktatóknak a gyakran használt kifejezések más nyelven használt megfelelőjének a megtalálásában;
- a magyar és az idegen nyelvi órákon használt tanítási technikák rövid leírása alapján új technikákat is megismertessenek egymással a különböző szakokon oktató módszertani szakemberek;
- bepillantást nyújtson a legfontosabb, már régebben is használt és rövidebb ideje használatban lévő pedagógiai fogalmak körébe, valamint a magyar és az idegen nyelvek oktatásának közös pontjaiba és különbségeibe, és ezáltal formálja a különböző szakokon módszertannal foglalkozó oktatók szemléletét.

A többnyelvű metodikai szótár szócikkeinek összeállításához különböző forrásanyagokból indultunk ki. Az első szócikklistát az angoltanítás módszertanában gyakran használt angol nyelvű módszertani kifejezések

gyűjteményei alkotják (Thornbury 2006, Harmer 2007: 268–285), ez a pedagógusportfólióhoz készített *Útmutató a pedagógusok minősítő rendszeréhez, Fogalomtár* része (2014: 151–163) és az *Angol–magyar–szlovák pedagógiai terminológiai szótár* (Szabolcs–Gavora–Loesch 2004) alapján állt össze. A tanítási technikákat megjelenítő szócikkekhez nagyon hasznosnak bizonyultak: a *Kooperatív tanulás* című könyv (Kagan 2001), *A kritikai gondolkodás fejlesztése* című kötet (Bárdossy et al. 2002: 314–375), Tóth Beatrix feladatleírásai (Tóth 2006: 36–39), Antalné Szabó Ágnes és Raázt Judit tankönyves játékgyűjteményei (Antalné-Raázt), valamint Szesztay Margit csoportdinamikai feladatai (Szesztay 2009). A forrásművek segítségével egy igen hosszú szócikklista állt össze, amelyet a szótár írói közösen szerkesztettek: a kevésbé fontosnak ítélt szócikkeket beépítették átfogóbb és/vagy általánosabb fogalmak részeivé, és az így megmaradt szócikkeket alapvető módszertani kategóriákba rendezték. Ilyen kategória például a Tervezési dokumentumok, amelyben olyan szócikkek jelennek meg, mint a *tematikus terv* vagy a *tanmenet*; a Munkaformák és szervezési módok kategória, amelyben például az *egyéni munka*, *páros munka*, *csoportos munka* kifejezések olvashatók; valamint a Feladattípusok és technikák kategória, amelyben többek között a *Forró szék*, a *Szaladgálós tollbamondás*, *Találj valakit, aki...* szócikkek találhatók. Fontos elv a szótárnál az, hogy a felhasználó a szócikkeket ne csak az ábécésorrend vagy az internetes keresőfunkció segítségével találja meg, hanem a kategóriák alapján egy egész szócikkcsoporthoz egyszerre férjen hozzá. Ezáltal a szótár segítséget nyújt a legfontosabb kifejezések tematikus összegyűjtéséhez is. A többnyelvű metodikai szótár az interneten lesz elérhető, és a jövőben bővíteni, változtatni szeretnénk a szótárt használók visszajelzései és a szakmódszertanokban jelentkező változások alapján.

Tanulmányok írása az óratervezésről

Az utolsó tevékenységcsoportban tanulmányok születnek az óratervezésről. Ezeket az interneten fogjuk publikálni a pályázat lezárásakor.

A Tanórák tervezése, megfigyelése és elemzése című konferencia

A *Tanórátervezési alprojekt* tevékenységeinek bemutatására az ELTE BTK Szakmódszertani Központja és a Kecskeméti Főiskola 2015. február 27-én konferenciát szervezett Kecskeméten tanárok, tanítók, tanárképzők, vezetőtanárok mentorok, illetve tanárjelölt hallgatók számára *Tanórák tervezése, megfigyelése és elemzése* címmel. A program célja az óratervezés fontosabb elméleti és gyakorlati kérdéseinek a megvitatása, a pályázat keretei között elkészült munkák, valamint a jó gyakorlatok bemutatása volt. A konferenciát három plenáris előadás nyitotta meg, majd ezeket két részletben szekcióülések követték. A programot a jó gyakorlatok bemutatása zárta, amelynek keretében óraterveket mutattak be az előadók.

1. kép
Hercz Mária plenáris előadása

A plenáris előadások középpontjában az óratervezés és az óramegfigyelés kapcsolata, az óratervezés szakmódszertanban való tanításának főbb kérdései álltak. Az első előadó, Szőke-Milinte Enikő (Oktatási Hivatal, Pázmány Péter Katolikus Egyetem) bemutatta, hogy milyen szerepet kap az óralátogatás és az óraelemzés a nemrég bevezetett és a jelenleg is formálódó pedagógusminősítési rendszerben. Hercz Mária (Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar) nemzetközi kitekintésben vizsgálta a hatékony óratervezés és megfigyelés stratégiáit. Szabó Éva (Eötvös Loránd Tudományegyetem) pedig a tanári tervezésről végzett kutatásának legfontosabb eredményeit ismertette, majd az angol nyelv tanításának szakirodalmából emelt ki néhány, az óratervezéshez kapcsolódó gyakorlati ötletet.

A szekcióülések első csoportja olyan kérdésekre fókuszált, amelyek minden tantárgy tervezéséhez és tanításához kötődnek. Enyedi Ágnes (Eötvös Loránd Tudományegyetem) a tanulási eredmények fontosságára hívta fel a figyelmet, és bemutatta, hogy milyen tanulási eredményeket reális elvárni, és hogyan érdemes egy óra célját megfogalmazni. Antalné Szabó Ágnes (Eötvös Loránd Tudományegyetem) az osztálytermi kommunikáció terén tett megfigyeléseit és ezek elemzését mutatta be, hangsúlyozva, hogy a tanulók aktív részvétele az osztálytermi kommunikációban nagyban függ a tanári tudatosságtól és a tanár nyelvi megnyilvánulásainak a megtervezésétől. A szekcióülések első csoportját Kovács Máté (Eötvös Loránd Tudományegyetem) előadása zárta, amelynek középpontjában a többnyelvű metodikai szótár készítésének főbb lépései álltak.

2. kép

Cserhalmi Zsuzsa szekció-előadása

A szekció-előadások második csoportja egy-egy tantárgy tanításának tervezési sajátosságaihoz kötődött. Cserhalmi Zsuzsa (Eötvös Loránd Tudományegyetem) az irodalomórák tervezéséről és az irodalomtanítás fő céljairól beszélt. Sági Norberta (Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar) előadása a német szakos tanárjelöltek szakmódszertani felkészítését mutatta be a tervezés, valamint a tanulói és az önértékelés szempontjából. A szekcióülés utolsó előadásában Kovács Hajnalka (Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar) a tervezés szerepét ismertette a vizuális nevelésben

3. kép
Fehér Éva bemutatója a Jó gyakorlatok szekcióban

A konferencia utolsó szekciójában *Jó gyakorlatok* címmel óra- és projektterveket, valamint olyan gyakorlatokat mutattak be az előadók, amelyek a tanárjelölt hallgatókkal való közös munkájukban bizonyultak hasznosnak. Fehér Éva (Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar) Arany János *Toldi* című művének a színházi nevelés módszereivel való feldolgozását ismertette. Bakos Györgyi (ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium és Kollégium) arról beszélt, hogy vezetőtanárként milyen tapasztalatokat gyűjtött a francia szakos tanárjelöltekkel való óratervezésben, különös tekintettel a munkaformák és módszerek megválasztására. Végül Gonda Zita (ELTE Trefort Ágoston Gyakorlóiskola) egy francia nyelvi projektet ismertetett, amelyben az *Éjszaka a Földön* című Jim Jarmusch-film párizsi jelenetét dolgozzák fel a tanulók, és a projekt eredményeként egy új jelenetet készítenek a filmhez.

4. kép
A konferencia közönsége

A konferencia programjából is látszik, hogy a számos különböző tantárgyat oktató tanár és tanárképző igen sokféle szempontból, más és más elemeket hangsúlyozva közelítette meg a tervezés és az óratervezés kérdéseit. Ez az üdítő sokféleség, mellette a gondolatébresztő beszámolók mindannyiunk számára új

nézőpontokra világítottak rá. Jó volt egymás tapasztalatait meghallgatni és ezeken elgondolkozni. Sokat tanultunk egymástól, és a számos új gondolat és ötlet minden bizonnyal új energiákat ad a további munkához.

Irodalom

- Antalné Szabó Ágnes – Raácz Judit 2008. *Beszéd és írás. Magyar nyelvi és kommunikációs tankönyv az 5. évfolyam számára*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika 2002. *A kritikai gondolkodás fejlesztése*. Pécs–Budapest. http://pedtamop412b.pte.hu/files/tiny_mce/File/KG1.pdf (2015. február 28.)
- Harmer, Jeremy 2007. *How to teach English*. Longman. Harlow.
- Kagan, Spencer 2001. *Kooperatív tanulás*. Önkonet Kft. Budapest.
- Szabó Éva 2008. *How do Hungarian teachers of English plan? A qualitative study*. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- Szabó Éva 2009. How do Hungarian teachers of English plan their lessons? *Új Kép* XII/3–4: 38–45. http://ujkep.net/2009-07-23_How_do_Hungarian_teachers_of_English_plan_their (2015. február 28.)
- Szabolcs Éva – Peter Gavora – Larry Loesch 2004. *Angol–magyar–szlovák pedagógiai terminológiai szótár*. Eötvös József Kiadó. Budapest.
- Szesztay Margit 2009. *Az én csoportom*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. Budapest.
- Thornbury, Scott 2006. *An A to Z of ELT*. Macmillan. London.
- Tóth Beatrix 2006. A szövegértés fejlesztésének gyakorlattípusai. *Magyar Nyelv és Kommunikáció* 1: 3–5, 36–39. <file:///C:/Documents%20and%20Settings/rendszergazda/Dokumentumok/Downloads/magyaryelv.pdf> (2015. február 28.)
- Útmutató a pedagógusok minősítő rendszeréhez*. Fogalomtár. 2014. 151–163. http://www.oktatas.hu/pub_bin/download/unios_projektek/kiadvanyok/kiegeszitett_utmutato_pedagogusok_minositesi_rendszerehez.pdf (2015. február 28.)

Szabó, Éva: Project and conference on lessons research planning

Az írás szerzőjéről

Szabó Éva

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország

szabo.eva[kukac]btk.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0001-6521-274X>